

*Ivana Vladilo, stručna suradnica savjetnica
Strojarska škola za industrijska i obrtnička zanimanja Rijeka*

*Josip Rihtarić, stručni suradnik mentor
2. osnovna škola Varaždin*

HRVATSKA MREŽA ŠKOLSKIH KNJIŽNIČARA

1. Školsko knjižničarstvo – sublimacija knjižničarskih znanja i vještina

U suvremenom promišljanju knjižničarstva kao praktične djelatnosti i zanimanja, još su samo školski knjižničari oni koji u svom opisu poslova imaju obuhvaćene apsolutno sve aspekte struke. Oni moraju biti jednako vrsni u provođenju nabavne politike, organizaciji knjižničnih zbirki, klasifikaciji i katalogizaciji, predmetnom označivanju, pripremanju i osiguravanju dostupnosti izvora informacija, izgradnji multimedijske i elektroničke zbirke, promicanju čitateljskih navika i pismenosti općenito, educiranju u informacijskim i informatičkim vještinama. Uz to organiziraju i provode javnu i kulturnu djelatnost, kroz aktivnosti školske knjižnice promiču školsku ustanovu. No, najveći dio obveza školskog knjižničara, s najvećim postotkom u radnoj normi jest neposredna odgojno – obrazovna djelatnost tj. izravan rad s učenicima (koji, usput, nisu jedini korisnici školske knjižnice).

Prema važećim hrvatskim zakonima i pravilnicima u svim navedenim poslovima školskom je knjižničaru predviđena podrška kroz savjetodavne službe koje prate i nadgledaju pojedine segmente njegova rada. Agencija za odgoj i obrazovanje prati odgojno – obrazovne, a mreža matičnih službi županijskih gradskih knjižnica, stručne knjižničarske poslove. Stručno usavršavanje školskih knjižničara provodi se organizirano, kroz stručno okupljanje u županijskim stručnim vijećima, ali i kroz različite oblike edukacija koje provode matične službe, regionalna knjižničarska društva, Centar za stalno stručno usavršavanje te posebno individualnim naporima u praćenju novina samih knjižničara.

UDK 02 Repozitorij – Hrvatska mreža školskih knjižničara, nastao je upravo na tragu razmišljanja o mjestu susreta svih školskih knjižničara, prostoru na kojem bi svoj rad učinili javno vidljivim, na kojem bi razmjenjivali iskustva dobre prakse, obavijesti i novosti vezane uz struku i u interesu struke, uvijek imajući na umu spomenute specifičnosti školskog knjižničarstva i promjene koje se na sam posao nužno prenose kako kroz reformu školstva općenito tako i kroz razvoj i mijene same informacijsko – informatičke tehnologije.

I dok smo se, ne tako davno, zalagali najprije za: računalo u svaku školsku knjižnicu, zatim: internet u svaku školsku knjižnicu, danas smo puno bliži upravo temi suradnje u informacijskom društvu čijim smo ravnopravnim članom postali.

2. Nova tehnologija – nov način rada

Govoreći o IKT-u (informacijsko komunikacijskim tehnologijama) još uvijek rado govorimo o "novom mediju". Skloni smo još uvijek govoriti i o "novim tehnologijama" iako su globalno odavno to prestale biti. Zašto nam treba taj atribut "novo"? Možda zbog alibija? Novim najčešće zovemo nešto nam potpuno ili djelomično nepoznato, prema čemu osjećamo otpor koji je obično samo prikriveni strah od vlastite nekompetencije u uporabi tog novog. Sjetimo se revolucionarnih tehničko-tehnoloških otkrića. Sva su redom dočekana sa zadržkom i dugo im je trebalo da uđu u svakodnevni život. Računalo, a zatim internet, taj put prelaze u najkraćem mogućem vremenu u odnosu na sve prethodne "novine".

Sadržaj novog medija je uvijek prethodni medij, kaže McLuhan. Svaki novi medij pokušava korisnike uvjeriti da im nudi izravnije iskustvo od prethodnog, ili kako slikovito objašnjava Arjen Mulder: Fotografija je u redu, ali film je pomična slika; film je u redu, ali televizija prenosi događaje uživo; TV je u redu, ali web je interaktivan...

Ne čudi onda da se svi dosadašnji mediji danas konvertiraju u digitalnu domenu, iako analogni i dalje postoje. Računalo tako postaje meta-medij tj. zbirka koja u sebi sadrži sve druge zbirke, jer računalnim jezikom koji rabi samo dva znaka (0 i 1) omogućeno je najraznovrsnijim sadržajima da budu zajedno pohranjeni i prikazani u istom računalu. (prema Uzelac)

3. Školska knjižnica središnje mjesto učenja

Primjenu informatičke kao informacijske tehnologije u knjižnicama, pa i školskima, možemo promatrati kroz dvije faze, a trenutno bismo trebali govoriti o trećoj. U prvoj smo fazi bili usmjereni na procese automatizacije vlastitog poslovanja, u drugoj fazi krećemo u procese umrežavanja i međusobne suradnje, a danas, pojavom web 2.0 tehnologije te društvenog softvera, možemo i u školskom knjižničarstvu, možda skromno, ali ipak najaviti suradnju na višoj razini.

U školskim knjižnicama još je, nažalost, puno neodrađenog i u prvoj, a kamoli u drugoj i nama tek nadolazećoj trećoj fazi, naime, još nam je previše toga "novo".

I dok bi se druge knjižnice mogle naći u izvanrednoj situaciji jer nove tehnologije otvaraju i drugim strukama mogućnost ponude usluga koje su do sad bile knjižnična ekskluziva, držimo da su upravo školske knjižnice u prednosti jer, one su najmanje samo posrednici informacija, one su nezaobilazno mjesto u izgradnji znanja iz informacija. Prilika je to, da uobičajenu sintagmu "školska knjižnica kao informacijsko središte škole" proširimo i redefiniramo, možda u "školska knjižnica središnje mjesto učenja" ili "školska knjižnica središte školskog znanja".

Školska knjižnica prava je Gormanova "postojana knjižnica: u kojoj tehnologija i tradicija moraju biti uravnotežene" Ona nikada neće biti virtualna, digitalna ili knjižnica bez zidova. Ona će uvijek ravnopravno tretirati sve medije i o njima educirati korisnike, no, svakako će prigrliti sve što joj može poboljšati usluge i čime može ugoditi korisnicima.

Ako se internet danas promatra čak i kao svojevrsna "kolektivna inteligencija", a prema F. Mayoru to je "svjetsko pamćenje preoblikovano u elektronički oblik" (prema Uzelac), ako je računalo našim korisnicima po tehnološkoj uporabnoj složenosti ono što je nama tv-prijemnik, nema nam druge nego prihvatiti taj medij u svim njegovim pojavnim oblicima. Najlakše ćemo to učiniti međusobnom strukovnom suradnjom a oblici suradnje u informacijskom okruženju dnevno se povećavaju.

4. Naši koraci u izgradnji društvene mreže

Ključna riječ, kako osobnog tako i profesionalnog napretka, svakako je komunikacija. Školskoknjižničarska struka počela je jačati i osvježavati se u trenutku kad je širom otvorila vrata svojih knjižnica ne samo korisnicima nego i kolegama, kad je počela pratiti što radi kolega u susjedstvu... Vječna knjižničarska samozatajnost konačno je prepoznata kao način stagniranja u struci, a ne vrlina. Progovoriti o sebi, svom radu, problemima i mogućim rješenjima postaje uobičajeni način konstruktivne komunikacije i stručnog napretka. I, dok smo to činili tek na 3 – 4 skupa godišnje, odjednom nam se, pokretanjem diskusijske grupe školskih knjižničara 2001. godine, pružila mogućnost svakodnevnog strukovnog komuniciranja. Put od diskusijske grupe do repozitorija bio je logičan i neizbježan.

Fenomen društvenih mreža naročito pogoduje knjižničarima. Informacijski i informatički osviješteni, ali često previše sami u svom radnom okružju, bez mogućnosti pravog kontakta s kolegama iz struke u tijeku radnog dana, prigrlili smo virtualnu komunikaciju, naročito onu koju nam je ponudila web 2.0 tehnologija, kojom imamo mogućnost aktivne izgradnje društvene mreže u kojoj sudjelujemo.

Njome zadovoljavamo brojne svoje potrebe te ubrzano i kvalitetno gradimo svoju struku. Ponajprije zadovoljavamo svoju potrebu za razmjenom primjera dobre prakse, za uspoređivanjem načina rada, za ohrabivanjem, poticanjem i usmjeravanjem. Riječju, kroz društvene mreže osnažujemo osjećaj pripadnosti struci.

5. Od potrebe za repozitorijem preko izgradnje portala prema uspostavi društvene mreže

Budući da se funkcija školskih knjižnica zadnjih godina drastično mijenja (participiranje u izgradnji društva znanja, uporaba IKT-a...) zbog vanjskih i unutarnjih promjena, radi podizanja kvalitete rada najpotrebnije nam je biti stalno u tijeku s primjerima dobre prakse. Nažalost, školske knjižnice u Hrvatskoj ne prednjače u uporabi IKT-a jer još uvijek velik broj školskih knjižničara nema u svojim školskim knjižnicama računala s pristupom internetu – koliko zbog objektivnih okolnosti ili nerazumijevanja nadređenih, toliko i zbog subjektivnih otpora. Ipak, unatoč tim nedostacima, mnogi su školski knjižničari prigrllili informacijsku i informatičku tehnologiju te se sve više njima služe u svom školskoknjižničarskom poslu.

Zadnjih godina počeli su dokumentirati sve više svojih primjera dobre prakse služeći se računalima i perifernim računalnim jedinicama. Te svoje radove, ponajprije primjere dobre prakse, počeli su učestalo razmjenjivati, bez naknade, korištenjem CD-ova i memorijskih štapića. U sadržajno, pedagoško, metodičko i tehničko oblikovanje često je uloženo puno intelektualnog angažmana, kreativnosti, znanja i vremena u svim fazama, od planiranja do realizacije i bilo bi neekonomično kad se takvim primjerima dobre prakse ne bi mogli okoristiti i kolege, najbolje je iskoristiti ih višekratno.

Da bi nam radovi bili lako dostupni, potrebno je bilo objediniti radove i informacije o radovima na jednom mrežnom mjestu s kojeg će ih moći preuzimati svi školski knjižničari.

Ono što se nalazilo na računalima pojedinih školskih knjižničara trebalo je prenijeti na zajednički, udaljeni mrežni poslužitelj, kako bi svi ti radovi postali objedinjeni i svima dostupni u svakom trenutku s bilo kojeg mjesta s kojeg se može pristupiti internetu.

Željeli smo napraviti takav repozitorij da na nj može smjestiti svoj rad i onaj suradnik koji se ne zna služiti HTML-om, da prebacivanje datoteka na udaljeni mrežni poslužitelj mora biti toliko jednostavno, kao što je jednostavno odabrati particiju i direktorij na koji se datoteka pohranjuje. Željeli smo da se prilikom prebacivanja datoteka ne gubi mnogo vremena, ne ispunjava zamorne, iscrpljujuće formulare, posebice takve kod kojih se podatci izgube u slučaju prekida mrežne veze.

S druge strane, s pozicije posjetitelja, datoteke moraju biti kvalitetno i iscrpno opisane kako bi se do željenog izbora moglo doći postavljanjem kompleksnih upita poput ograničavanja izbora po godinama, autorima, vrstama datoteka, sadržaju, ključnim riječima... Potrebno je imati mnogobrojne preglede poput najnovijih, najbolje ocijenjenih, najposjećenijih, najpreuzimanijih datoteka, preglede po sadržaju (predmetu), ključnim riječima...

I za suradnike i za posjetitelje važno je da repozitorij bude jednostavan i pregledan, bez i jedne suvišne poveznice koja bi odvlačila pozornost. No, isto tako, i suradnici i posjetitelji trebaju u što manje koraka doći do bilo koje stranice na mrežnom sjedištu slijedeći jednostavnu i logičnu organizaciju stranica.

Takve je zahtjeve veoma teško ostvariti – imati u isto vrijeme asketski jednostavno sučelje te omogućiti na jednostavan, kratak i precizan način dolaženje do bilo koje željene stranice te ponuditi detaljan pregled svih postojećih datoteka i članaka.

Repozitorij školskoknjižničkih radova zamislili smo ponajprije kao nastavak razmjene radova koje ionako razmjenjujemo pomoću CD-ova ili memorijskih štapića, samo što ih u ovom slučaju ne bismo pohranjivali na vanjske medije, već na jedno mrežno mjesto. U našem se slučaju radi o strukovnom repozitoriju pri čemu smo međusobno u ravnopravnom, a ne u hijerarhijskom odnosu, bilo bi neprimjereno pojedincima među nama dati urednička ovlaštenja ili taj dio posla profesionalizirati, jer nema kompetentnijih osoba od nas samih koje bi bolje mogle ostvariti naše želje i zamisli, a nemamo niti novaca za plaćanje takvih profesionalaca.

Odlučili smo se za pristup u kojem nema hijerarhije, u kojem su svim suradnicima dostupni svi dijelovi repozitorija, pri čemu svaki suradnik može promijeniti svaki dio, ali također i svaki suradnik ili skupina suradnika može iz cijele baze izrađivati svoje "uredničke bibliografije", pregledne stranice i sl.

Glede postupka prebacivanja, označivanja i opisivanja datoteka, odlučili smo se za inačicu u kojoj svaki suradnik može u potpunosti samoarhivirati svoj (ili tuđi) rad u svim njegovim dijelovima sukcesivno ili parcijalno, a taj posao može napraviti i više suradnika kroz međusobnu suradnju. Radi se na način da sve ono što nedostaje ili nije ispravno napravljeno može popraviti bilo koji drugi suradnik, čime je osigurana brzina i efikasnost, a ako netko

ne želi dio posla prepustiti drugim suradnicima, taj dio posla uvijek može rezervirati za sebe stavljanjem prikladne napomene. U ovom trenutku još nismo predvidjeli postupak arhiviranja ponuditi korištenjem kompleksnog formulara iz dva razloga. Prvo, postoji velika odbojnost u zajednici prema ispunjavanju anketa i formulara. Drugo, još uvijek radimo na svim elementima opisivanja i označivanja datoteka i članaka, pa bi i takav formular bilo potrebno povremeno mijenjati.

Ovakvim pristupom – izgradnjom repozitorija na temelju ravnopravnosti i suradnje umjesto imenovanja uredničkih odbora i uspostavljanja hijerarhije ovlasti te zaštitom autorskih prava po licencama GNU GPL i Creative Commons, ne samo da ostvarujemo načela demokratičnosti i osiguravanja pristupa informacijama za sve članove zajednice, već smo i na tragu najnovijih i najuspješnijih trendova u mrežnoj suradnji.

6. MediaWiki kao softverska platforma UDK 02

Razmišljajući o tehničkoj strani, od početka smo planirali pokrenuti mrežno sjedište na takvoj platformi koja će omogućiti postupan rast i širenje bez programskih ograničenja, sustav za upravljanje sadržajem temeljen na bazi podataka. Načelno smo se dogovorili da sustav za upravljanje sadržajem izaberemo među nekima od ponuđenih "besplatnih" softvera, odnosno onih otvorenog koda. Odredili smo kriterije koje potencijalni sustav za upravljanje sadržajem mora imati te smo prema tim kriterijima došli do užeg izbora potencijalno zanimljivih programa koji bi mogli biti softverska platforma za repozitorij knjižničarskih radova, a kasnije i za portal školskog knjižničarstva.

Usporedbom karakteristika dvadesetak programa, odlučili smo se za MediaWiki jer je ispunio većinu kriterija, a ponajviše stoga što je najmanja razlika u očekivanoj razini informatičkog predznanja između "običnog" suradnika i "administratora". Jedan od važnijih kriterija jest i taj što program omogućuje izgradnju višejezičnih, ali koordiniranih sjedišta, čime se stvara pretpostavka za izgradnju međunarodnog višejezičnog repozitorija školskoknjižničarskih radova. Manjkavost je programa, međutim, u nedostatku karakteristika društvenih mreža što će, ipak, nadamo se, uskoro biti nadoknađeno raznim dodatcima.

Premda je Wiki svjetski trend i svjetski fenomen, premda smo očekivali najviše problema u svladavanju arhitekture repozitorija, odnosno cjelokupnog mrežnog sjedišta, početna iskustva ukazuju na činjenicu da problemi nisu te naravi već u korištenju Wikija kao takvog. Naime, najveći su problemi mnogim suradnicima u snalaženju među izbornicima (koji su tipizirani), u korištenju kartica "uredi", u strahu da se nešto ne pokvari ili uništi i sl. Bez obzira na to javljaju li se ti problemi zbog različite razine informatičkog predznanja, odnosno zbog nenaviknutosti na Wiki, ili zato što Wiki ipak nije još uvijek to što bi trebao biti – brz i lagan za svladavanje i korištenje, zaključujemo da je za korištenje i ovog jednostavnog i brzoučućeg programa najbolje upotrijebiti radionice u informatičkim učionicama i neposredno uputiti suradnike u način suradnje, posebice i zato jer se pokazalo da se suradnici ne vole koristiti stranicama pomoći, da njih najradije preskaču i na računalu najviše vole učiti metodom pokušaja i pogriješke, a tijekom radionica voditelja uvijek mogu neposredno pitati za razjašnjenje bilo kakve nejasnoće pa je učenje mnogo brže i efikasnije. Ipak, nadamo se da će se trend širenja wikija nastaviti te da će sve više suradnika imati sve manje problema vezanih uz korištenje wiki sintakse.

Krenuli smo s razmišljanjem o repozitoriju digitalnih i digitaliziranih školskoknjižničarskih radova (te taj projekt nazvali "UDK 02"), ali smo od početka predvidjeli mogućnost portalizacije mrežnog sjedišta, to jest da www.knjiznicari.hr postane polazna točka svim hrvatskim školskim knjižničarima za različite sadržaje, a ne samo pristupno mjesto do repozitorija. S obzirom na to da smo se odlučili za program MediaWiki čijim je korištenjem istih postupaka i tehnika moguće uvrstiti datoteku u repozitorij i napisati članak, nije bilo nikakve potrebe od početka ograničavati prinos suradnika na "punjenje" repozitorija datotekama, a kako je jedno od dogovorenih načela bilo da se omogući preoblikovanje mrežnog sjedišta prema iskazanim željama i potrebama suradnika, od samog se početka paralelno gradi portal školskog knjižničarstva i repozitorij knjižničarskih radova koji, zahvaljujući mrežnoj suradnji i međusobnim kontaktima, polako, ali sigurno prerasta u društvenu mrežu.

7. Ograničenja i njihova rješenja

Stvaranjem repozitorija školskoknjižničarskih radova započeli smo ujedno i sa stvaranjem društvene mreže školskih knjižničara, koja se temelji na zajedničkoj profesiji i razmjeni primjera dobre prakse, za razliku od, primjerice, društvenih mreža koje se temelje na razmjeni glazbe, fotografija ili stvaranja partnerskih veza.

Osim na odobravanje, ponekad smo nailazili i na nerazumijevanje te dobivali primjedbe, primjerice, da sadržaj nije dobro organiziran, da se bez jasnog kriterija prikupljaju radovi različite kvalitete, da se mrežno sjedište stalno nalazi u fazi nedovršenosti, da svi dokumenti nisu pouzdani, da nije razvidna razlika između osobnog stajališta i službene dokumentacije i sl.

Sve su te primjedbe točne, međutim sve imaju svoje opravdanje.

Sjedište je onoliko dobro organizirano koliko ga takvim učine njegovi autori koji su ujedno i korisnici. Upisivanjem predmetnica, odnosno ključnih riječi, usvojili smo sustav tagiranja (umjesto klasificiranja) koji definitivno nije toliko precizan i kvalitetan kao različiti sustavi za označavanje i klasificiranje sadržaja. Međutim u praksi se pokazalo da je tagiranje mnogo efikasnije, brže i jednostavnije od klasificiranja. Ovaj projekt temelji se na volontiranju školskih knjižničara, a nije napravljen uz profesionalnu potporu. Ali i kao takav uvijek omogućuje bilo komu drugomu da objavljenim radovima pristupi kao građi koja se može (ili tek treba) obraditi određenim knjižničarskim klasifikacijskim postupkom. Klasifikacija nije onemogućena, njome se može pozabaviti svaki suradnik, jedino što je ona zahtjevnija i traži ulaganje mnogo više vremena i intelektualnog napora, a čega nemamo uvijek u izobilju u svom slobodnom vremenu.

Kriteriji za prikupljanje radova su jasni – prikuplja se SVE što su napravili školski knjižničari i što je napravljeno za školske knjižničare, uz uvjet da se time ne krše ničija autorska prava. Budući da su po tom kriteriju dobrodošli svi, nismo nakladnici i ne činimo izbor najkvalitetnijih radova, već prikupljamo sve, ali zato svatko može na temelju tih radova načiniti svoj izbor, staviti se u ulogu urednika i napraviti selekciju najboljih radova te ih adekvatno prezentirati.

Službena sjedišta i publikacije su dobre i nužne. Ovaj ih projekt ni na koji način ne nastoji zamijeniti. Ne preklapaju se, naprotiv, na temelju uvida u prinose školskih knjižničara, nadležne osobe imaju uvid u djelovanje i potrebe školskih knjižničara, mogu lakše prepoznati i nastojati afirmirati knjižničare s dobrom praksom, mogu više djelovati u skladu s iskazanim potrebama knjižničara.

8. Planovi za budući rast naše društvene mreže

Web 2.0 osim wikija nudi bezbroj mogućnosti. Isprobati ih i vidjeti na koji način mogu još više obogatiti mrežnu suradnju školskih knjižničara, naš je trajni dobrovoljni zadatak.

Kako bismo rasteretili serverski prostor UDK 02 počeli smo koristiti različite servise za pohranu datoteka (Flickr, Slideshare) koje povezujemo sa sjedištem. Kako bismo korisnike repozitorija upoznali s tim servisima pokrenuli smo blog Knjižničari 2.0. Društveno označivanje ili tagiranje isprobali smo kroz jedan od najpoznatijih servisa del.icio.us, koji omogućuje ekonomiziranje elektroničkim adresama provjerenih izvora. Agregatore, servise koji omogućuju okupljanje različitih podataka, informacija i uputnica, isprobali smo korištenjem NetVibesa, pa je dovoljno otvoriti jednu korisničku stranicu i s nje imati pristup svim ostalim stranicama i servisima. Naravno, fenomene zvane Facebook i MySpace nismo mogli zaobići, i dok je prvi ozbiljniji i struci primjereniji, na drugom možemo razmahati svoju kreativnost i pokazati svoje neformalnije osobine.

Konačno, integracija svega spomenutog u UDK 02 naša je zadaća, a širenje suradnje školskih knjižničara na međunarodnu razinu, naša želja. Imamo što pokazati jedni drugima, imamo što naučiti jedni od drugih, zajedno smo jači!

Izvori:

Uzelac, Aleksandra (2003) Utjecaj novih informacijskih tehnologija na kulturni razvoj: uloga virtualnih mreža
http://www.imo.hr/~sandra/docs/uzelac_doktorat.pdf (20.01.2008.)
(Arjen Mulder: Transmedia: From Simulation to Emulation, u Mediamatic Magazine, vol. 9#4 / 10#1,1999.)